

Az irodalom kenyere és bora

(Fekete Vince: *Szilágyi István*)

„Így él bennem a saját életem. Vagyis arról, amit megéltem, arról így is lehet beszélni, ezt is el lehet mondani. Mert hogy mit mondunk el magunkról, az gondolom, attól is függ, hogy kivel, mikor és milyen körülmények között beszélünk.”

(Szilágyi István: *Üllő, dobszó, harang*)

„Ha tárgyszerűségében nem is változhat, de a múltunk is velünk változik, sőt, a múltunk is velünk öregszik.”

(Fekete Vince: *Szilágyi István*)

A nemrég elhunyt Szilágyi Istvánról nem mondunk sok újat azzal, ha emlékeztetünk rá, hogy azon írók közé tartozott, akik nem sokat törődve a külső elvárásokkal, keresetlen következetességgel járták végig a saját maguk által kiszabott alkotói útjukat. Éppannyira elmondható róla az is, hogy sosem öncélú művészként szólalt meg, amikor tollat ragadva távoli évszázadok historikus régmúltja felől idézte vissza könyveiben az erdélyi magyar világot. Mert nem csak makacs és öntörvényű író volt, hanem szellemi értelemben vett hűség jellemezte a világlátását és gondolkodását meghatározó kisebbségi létformához, melyet nagy lélegzetű regényeiben maradandó formában örökített meg. Olvasói régóta jól ismerik ezen prózai munkáit s rajtuk keresztül a régi nagy epikusokhoz hasonló mesélőkedvvel megáldott író szintű, aki kimeríthetetlen képzelőerővel oly módon teremtett meg sorsukkal konokul vívódó hősokeket és hősnőket, hogy azok személyes drámáiban mindig kifejezésre jutott a létében veszélyeztetett közösség aktuális történelmi helyzete is. A Demeter Zsuzsa és Fekete Vince jóvoltából 2022-ben kiadott, Szilágyi Istvánról szóló képes beszélgetőkönyv elsősorban azok számára nyújt tartalmas olvasmányt, akik a könyvei mögül előlépő íróról kívánnak többet tudni, a magánemberről, aki hivatásáról, kortársairól, hadiárvaként töltött gyerekkoráról vagy éppen szűkebb pátriájáról mesél. Egy erdélyi író beszél minderről egy másik erdélyi írónak, Fekete Vince először 2008-ban hosszabb életinterjú keretében, majd 2015-ig bezárólag öt további alkalommal faggatta az idősebb pályatársat közös témákról. Az így létrejött kötetben a hetvenen túl járó szerző fejtegetései és anekdotái olvashatók, néhány évvel az alkotói pályát megkoronázó *Hollóidő* sikere és

a díj-visszaautasítást övező botrány után, amely természetesen terítékre kerül a beszélgetőfelek között. A szerkesztők körültekintő és gondos munkájának az érdeme, hogy az olvasó egy fényképekkel gazdagon illusztrált, igényesen kivitelezett könyvet vehet a kezébe. Amelyben nem csupán Szilágyi életének különböző korszakaiból készült képek kaptak helyet, de a családi fotóalbumból a szülők és az unokák mellett a tágabb rokonságnak egy csoportképen egybegyűlő apraját-nagyját is megismerhetjük. Színes és változatos életképek követik egymást, míg az egyik oldalon a hegyeket járó íróval, a következő lapokon már a Helikon szerkesztőgárdájával találkozhatunk, de az ismert irodalomtörténészekkel közös baráti fotók sem hiányoznak. Talán egyedül a 38. és 39. oldalon található, amúgy sem túl előnyös képekből összeállított arcképcsarnok ront az összhatáson, a kortársak többsége ugyan előfordul a szövegben, de nem mindenkiről látható portré, hogy példaként csak Gaál Gábort vagy Markó Bélát említsük. Mindettől függetlenül a beválogatott képek összességében jól dokumentálják a szülői családot, majd a személyes életút rá következő fejezeteit, betekinthezünk általuk a Szilágyi család privát szférájába, s a nyilvános szereplésekről ismerős szerző mellett magunk előtt láthatjuk a magánembert az őt körülvevő szűkebb hétköznapi vagy túrázás közben a tágabb természeti környezetében. Ezen túlmenően a beszélgetés során kitérő művek különböző kiadásairól is szerepelnek fotók a könyvben, ami alkalmat kínál arra, hogy a következőkben vessünk egy pillantást az író fogadtatástörténetének alakulására.

Szilágyi István alkotói teljesítményének recepciójával kapcsolatban nem állíthatjuk, hogy a kritikus szakma mostohán bánt volna vele, s munkái ne részesültek volna megjelenésüket követően értő elemzésekben. Ami viszont már kényesebb kérdés, hogy miképpen ítéljük meg a teljes oeuvre irodalomtörténeti kanonizációját, elnyerte-e az író a művészi rangjának kijáró helyet a magyar prózaírók panteonjában, vagy netán utólagos korrekcióra és újraértékelésre van szükség e tekintetben. Mindenesetre tanulságos felidézni, hogy a rendszerváltás utáni összefoglaló igényű irodalomtörténeti munkákban milyen szerep jutott neki osztályrészül, mennyiben látta az epikatörténeti folyamatok összevetésében meghatározó szerzőnek az irodalomtudományos szakma. Elsőként Kulcsár Szabó Ernő a magyar irodalom világháború utáni történetét áttekintő munkáját kell említeni e tárgyban, amely már a *Hollóidő* megjelenése előtt „az erdélyi magyar epikai hagyomány legjelentékenyebb megújítójaként” méltatta Szilágyi munkásságát. Írásainak lélektani ábrázolásmódjáról úgy vélekedett, hogy jelképi gazdagsága és metaforikus jelentéssűrítése „ösztöniség és akarat, tudattalan és tudatos összjátéka” révén áll elő, s ez a *Kő hull apadó kútba* című művében a hősnő személyiségét felszámoló ösztönök destruktív hatalmát mutatja be.¹ Ellentétes álláspontot képviselt a Szegedy-Maszák Mihály által szerkesztett *A magyar irodalom története* (2007), amely az író egyik munkájának sem biztosított helyet az általa felállított prózakánonban. Nem követett el hasonló

1 Kulcsár Szabó Ernő: *A magyar irodalom története, 1948–1991*. Bp., 1993, Argumentum, 82–83.

szakmai mulasztást a Falusi Márton és Pécsi Györgyi szerkesztette, a Magyar Művészeti Akadémia gondozásában megjelent *Magyar Irodalmi Lexikon, 1956–2016*, amelyben a négy legfontosabb könyvről Márkus Béla írt szócikket.² Bár a kánonképzés mindig nyitott, állandóan változó és összetett folyamat, egyértelmű szakmai és közönségsikert arató művei ellenére úgy tűnik, hogy Szilágyi István talán kevesebb irodalomtörténeti figyelemben részesült, mint azt megérdemelte volna. Mit mondanak számunkra az életmű legfajsúlyosabb darabjai, szolgálnak-e érvényes és aktuális mondanivalóval, e kérdés megválaszolásához érdemes röviden számba venni a hatvan évet felölő regényírói pálya fontosabb állomásait. Mégpedig ezúttal nem csupán a megszokott irodalomtörténeti szempontok felől, hanem az epikai vilásképzésben döntő szerephez játszó kisebbségi magyar kollektív identitás reprezentációját is az értelmezés tárgyaként kezelve.

Némely későbbi nagyregényétől eltérően Szilágyi István első, *Üllő, dobszó, harang* (1969) című epikai műve még nem a modernitás előtti magyar régmúltat idézte meg, hanem a szovjet csapatok Erdélybe érkezésének idején játszódik Alsógidrányban. A katonai front átvonulásának a szövegben a falut magába takaró nyitánybeli éjszaka és zárlatbeli pirkadat, a napszakok váltakozásának metafizikus-metaforikus rendje ad keretet. A történelmi sorsforduló a magánélet szintjén Gencsi Anna tanítónő és a katonaszökevény Karatna István kibontakozó párkapcsolatán keresztül mutatja fel az etnikai magyar közösség jövőjét, az újrakezdés ígérétét. A faluból elmenekülő Vura Ferivel szembeállítva ketten együttlété a befejezésben úgy jelenik meg, mint ami magában hordozza a maradás mint a legmagasabb rendű értékőrző magatartás megvalósításának lehetőségét. Az igazi áttörést jelentő második regény, a *Kő hull apadó kútba* (1975) nehezen értelmezhető másként, mint a közös jövőépítéshez fűződő, az *Üllő, dobszó, harangban* felvázolt reménnyel való keserű és kegyetlen leszámolás. Mint sokak számára ismert, Szilágyi István öt év alatt, elhíresült zöld pulóverében az íróasztalánál ülve, háromszor dolgozta át az eredeti kéziratot. Az önfelémésztő szenvedély története nemcsak a szerelem sötét oldalát villantja fel hitelen, hanem úgy kölcsönöz tragikus jelentést férfi és nő érzéki viszonyának, hogy mindkettő sorsát a pusztulásban teljesíti be. Művében az író Szendy Ilka és Gönczi Dénes szerelmi drámáját az igazságszolgáltatás büntetése nélkül maradt emberölés lélektani problémájaként állította az epikai világteremtés középpontjába. A bűnhődés drámai ábrázolásához ezúttal a századforduló utáni évtizedek adták a történelmi hátteret, az egresháti napszámosnak az amerikai emigrálás előtti estén bekövetkező erőszakos halála jelképes erejűvé nagyítja fel a szülőföld elhagyásának kudarcát. A kivándorlás alanya sokatmondóan olyan férfi, aki családos emberként a nőt hátra hagyva menekülne házasságtörő helyzetéből a tengeren túlra. A férfigyilkos hősnő alakja visszautal Németh László *Iszony* (1948) című prózai műremekére, amely Kárász Nellinek az elviselhetetlen házaseletről hirtelen felindulásból elkövetett férjgyilkossággal kiutat kereső

2 *Magyar Irodalmi Művek, 1956–2016*. Szerk. Falusi Márton – Pécsi Györgyi. Bp., 2016, MMA.

cselekedetére az aszketikus, magányosan végzett altruista munka jegyében adott erkölcsi feloldozást. A nemesi szépséggel felruházott pusztai lány önkéntelen, a nemi élet kényszere elleni ösztönös védekezését nemcsak hogy nem kísérte utólagos büntudat, hanem mintegy a személyes autonómia kiküzdésének jogos önvédelmi aktusaként igazolta azt a szereplői útkeresés pozitív végkifejlete. Németh László világgal elegyedni képtelen artemiszi hősnőjére nem jellemző a kényszeres lelkiismeret-furdalás, férfiakkal (Takaró Sanyival és Jókuti doktorral) szemben elért függetlenségével a mű a női létnek végső soron a közösségi szolgálatetika jegyében kölcsönzött értelmet. Szendy Ilka történetében viszont semmilyen közösségért végzett tevékenység sem jelenthet(ne) mentséget a vétek súlya és az utólagos önbüntetéssel társított gyász munka alól, a jó módú jajdoni gazdaasszony féltékenysége és birtokvágya motiválta szeretőgyilkossága elkerülhetetlenül vezet a kiprovokált halálhoz. A hősnő tettei metaforikusan fejezik ki tehetetlen szembenállását az őt körülvevő renddel, többek közt ennek a magatartásmodellnek az átütő jelenetezéséről írhatták, hogy „a megalázottság mágikus bosszújának mai regényeinkben példa nélkül álló epikus remeke”.³ A kútba dobott holttestre hordott kövek folyamatos temetési és vezeklési rituáléja a bűnének terhét nyögő élet balladai hangoltságú példázataként nyeri el jelentését a szövegben. Amíg az *Üllő, dobszó, harang* narratívája a közös élet perspektívája felől ábrázolta férfi és nő párkapcsolatát, a *Kő hull apadó kútba* a két szerető – a nő által leszúrt férfi és Faggyas Józsi által megölt nő, azaz az egymást meggyilkoló két nem erőszakos halálában a magyar közösség jövőtlenségét sugallja. Szilágyi István további fontos írói újítása volt, hogy Szendy Ilka vágyfantáziáit a családjától búcsúzó fejedelem festményébe projektálta, így módon a piktorális reprezentáción keresztül az epikai világ képzeletbeli struktúrája először épült be a kompozíció esztétikai önfeltárázába. A mű emlékezetpoétikájának a magyar közösség, különösen Zilah város múltábrázolása szintén szerves részét képezi, ahogy előzetes elképzeléseiről szólva az író leszögezte, „valamiképpen emléket akartam állítani ennek a Partium széli, hajdanában magyar többségű városnak”.⁴

Az író nagyregényei közül művészi értékét tekintve az 1990-ben megjelent, túlméretezett *Agancsbozót* a legkevésbé meggyőző alkotás. A mű egy történelmen kívüli abszurd valóság fantasztikus képével szembesíti olvasóját. A női szereplőket teljesen mellőző, ezért férfiregényként olvasható könyvben a főszereplő Deres a kovácsmesterség kitanulásával lesz alanya egy sajátos beavatási folyamatnak. A „túlterhelt tézisregényként” értékelt kötet nem váltotta be az előzetesen hozzá fűzött reményeket,⁵ ennek oka elsősorban a szerzői világnézetet tolmácsoló, a műegészt szétfeszítő terjedelmes írói kommentárokban rejlik. A karakterrajz viszont a személyiség új testamentáris formációját hívta életre,

3 Kulcsár Szabó Ernő: *Kő hull apadó kútba*. In *Kritika*, 1976, 3, 22.

4 Demeter Zsuzsa – Fekete Vince: *Szilágyi István. (Képes beszélgetőkönyv)*. Bp., 2022, MMA, 97.

5 Ács Margit: A kiút felismerése – és aztán a fordulat... In *Holmi*, 1991, 3, 354.

amely Szilágyi utolsó három regényének közös poétikai jelensége. A férfiközösségbe való integráció megszakadása a gyilkosság próbatételénél azért képezi a történet cselekménymenetének döntő fordulópontját, miután ez a kiválás hozza létre a szemtanú új alakját, aki a deák figurájában a soron következő kötet kulcs-szereplőjeként lép színre.

Az író legsikerültebb, sűrű brazil szivarfüstfelhőben született epikai fikciója, a *Hollóidő* (2001) az *Agancsbozó*hoz hasonlóan lépett túl a közösségi identitás kérdését párkapcsolati problémaként elbeszélő műformán. A tizenöt éves háború ábrázolásával a magyar szabadság problémája ekkortól kerül férfi és nő viszonya helyett a világtörténelmi események összefüggésrendjébe. A törökök azzal, hogy a magyar közösségi lét etnikai-patriális alapját jelentő falu elpusztításával felszámolják a megörökölt életvilágot, a kistelepülés sem az otthon toposza többé, mint az író első két regényében. A történelmi krízishelyzetben a maradás erkölcsét szükségképpen írja felül a szülőföld elhagyásának kényszere. A vándorútra kelt reveki ifjak katonai kiképzését, a jellemzően férfi generációs élményközösség összekovácsolását a *Hollóidő* egy elbeszélőként megszólaló fiatal nézőpontjából mutatja be. Az ismételten a közös férfivá válás folyamatából kiváló, a csapattól lemaradó Tentás nevű főhőssel Szilágyi új hőstípust teremtett meg, aki immár írástudóként tesz szert független pozícióra. A szerző imázsaként felfogható garabonciás deákot a többi karaktertől elsősorban a szétguruló koponyák képében megjelenített nemzetpusztulás látomásának mágikus tudása különbözteti meg. Aki nem csupán egy szereplő a sok közül, a műszerkezet önfeltárásának figurájaként az imaginárius fikcióképzés és az emlékezeti múltreprezentáció szintjei benne kapcsolódnak össze az írással. Műfaji összetettsége kapcsán Görömbei András találóan állapította meg a kötetről, hogy különleges, többféle regénytípust egyesítő szintézisregényként vehető számba.⁶ Mindazonáltal fontos megjegyezni, hogy műfaját tekintve a *Hollóidő* a magyar prózairodalomban a historical novel különösen ritka változatának számít, amennyiben úgy is olvasható, mint ami a deák és a hadi apród fiatalok kapcsolatán keresztül a generációs alapú férfiközösségi identitás megképződését mutatja be. Mindmáig az egyik legkevésbé méltányolt szerzői teljesítménye Szilágyi István munkásságának, hogy úttörő vállalkozásával a *nemzedéki történelmi regény* epikai példáját alkotta meg. A Fortuna Illés által abrikolt hadi ifjakkal a török elleni ütközetben való bevetése a generációspecifikus kollektív feladatvállalást végül a honvédő háborúban való részvételben oldja föl. Az író szándékoltan önsajnálat nélkül, a panaszretorika mellőzésével kívánta ábrázolni a magyar történelem egyik legvérszterhesebb időszakát. Mégsem a tárgyilagos, deheroizált szemléletmód a leginkább egyedi ismertetőjegye a szövegnek, hanem az idegen uralom alatt elszigetelten élő kisebbségi közösség fiatal nemzedékét a magyar sereg hadi tevékenységével összekapcsoló nemzetegyesítés narratív alakzata. Szilágyi regényei közül a *Hollóidő* az egyetlen, amelyben

6 Görömbei András: *Hollóidő*. Szilágyi István regénye. In *Hitel*, 2003, 1, 112.

a kisebbségi léthelyzet lokális etnikai világa és az állami léttel bíró nemzet – katonai jellegű – integrációja megtörténik, mégpedig olyan ábrázolástechnikai megoldással, hogy a deák tömeghalállal teljes baljós vízióiban a nemzetegyesítés belső ellentmondásai is megjelenhetnek. A mű világképében a győztes ütközet sem változtat azon a tényen, hogy a történelem a magyarság számára a pusztulás hollóidejét jelöli, erre szolgálnak bizonyítékul a német hadvezérek előtt felépített gúlák, amelyekben egybekeverednek egymással a török és a magyar csontkoponyák ezrei.

Az író életében napvilágot látott utolsó epikai munkája, a *Messze túl a láthatáron* (2020) a víz alatti iszapba süllyedt harangok képében a közösségi emlékezet lélekvilágra nyíló időtávtátának felfedezésével helyezte új megvilágításba az előző regények alapkérdéseit. A mű a magyar közösség sorskérdéseivel vívódva jut arra a következtetésre, hogy egyedül a szülőföldhöz kötött lélek képes végső ontológiai alapként élőket és holtakat, embereket, állatokat és a vegetatív természetet hiánytalanul összefogni és egyesíteni magában. A távoli nagypolitika eseményhorizontja, ahova a *Hollóidő*ben a szülőfalujuktól elszakadt ifjú nemzedék útja vezetett, a Rákóczi-szabadságharc bukásával elveszti a közösségért folytatott küzdelem értelemadó jelentőségét. Az emberi kutatás iránya a történelmi szerepvállalásra készülő, a nagyvilágban kihívást kereső generáció ígéretétől visszatér a mitikus eredetű tragédiával sújtott otthon magánszférájának ábrázolásához. A közösség aktív sorsalakításában való részvételtől megfosztott új helyzetben a családját elvesztő Tompay Wajtha bíró számára nem marad más hátra, mint számot vetni magányos életével, ítéletet mondani a világ és önmaga felett. A történet főhőse végül utolsó tetteiben önkéntes halálával követi feleségét a tó mélyén fekvő harangok közé, hogy a szülőföld természetfeletti hatalmát elfogadó szereplőként szabadon végezze be sorsát. S ezzel lezárult a kész regények sora, márciusban bekövetkezett halála miatt az író sajnos nem érthette meg *Az emlékezés göröngyein* című, befejezetlenül maradt művének 2024. júniusi megjelenését.

Egy alkotó kéziratot hagyatékának gondozása és kritikai feldolgozása egyszerre megtisztelő és nehéz feladat, amihez elengedhetetlenül szükség van felkészült, elhivatott kutatók munkájára és intézményes kiadói támogatásra. Amint azt a képes beszélgető kötet megjelentetése is alátámasztja, Szilágyi István életműve jó kezekbe került, mások mellett Márkus Béla és Pécsi Györgyi nagy gonddal munkálkodik azon, hogy azok színvonalas kiadása és értelmezése töretlenül folytatódjon. Bár kétségtelen, hogy újabb könyvek hiányában az előző évtizedekben kevesebb figyelem irányult az íróra, azonban a *Hollóidő* sikere után előbb tanulmánykötet (2003) foglalta össze a regényekről addig megjelent kritikákat,⁷ majd Mester Béla önálló kötetben (2004) elemezte a művek

7 *Tanulmányok Szilágyi Istvánról*. Szerk.: Márkus Béla. Debrecen, 2003, Kossuth Lajos Egyetemi Kiadó.

epikai világának hatalomképét.⁸ Emellett Szilágyi István hosszas hezitálását és ellenkezését legyűrve Ács Margit kezdeményezésére a Magvető kiadó *Bolygó tüzek* (2009) címmel újfent közre adta a korai novelláknak a szerző által megrostált tizenegy darabját. Az elmúlt időszakban megtörtént a korábban megjelent írások újrakiadása vagy éppen a biográfiai emlékezet körébe sorolható újabb anyagok közreadása. Az MMA kiadónál folyó munkának az eredménye, hogy *Katlanváros* (2020) címmel megtörtént az önéletrajzi jellegű szövegek kötetbe rendezése, valamint eljuthattak az olvasókhoz Szilágyi István ötven év alatt született válogatott publicisztikai írásai (*Távolodó jégtáblákon*, 2023). Az író munkái iránt nem lankuló szakmai érdeklődést mi sem jelzi jobban, minthogy még a *Messze túl a láthatáron* kiadása előtt, 2018-ban Márkus Béla jóvoltából az életművet alaposan ismerő irodalomtörténész adott közre vaskos monográfiát.⁹

A képes biográfiaiként is olvasható beszélgetéskönyvre úgy tekinthetünk, mint az előzőekben felsorolt munkák folytatására, amely újabb jele az írói örökség iránt tanúsított szakmai, emberi megbecsülésnek. A lejegyzett beszélgetések közül a 2008-ban Kolozsvárott készült interjú végén Szilágyi István röviden megosztotta tapasztalatait az olvasótáboráról és kritikusairól. Helyzetértékelése szerint munkáit egy nem túl népes, mégis jelentékeny számú közönség folyamatosan olvassa, ami kritikusairól, értelmezőiről szintúgy elmondható. Az öt regény és a novelláskötetek együttesen arról tanúskodnak, hogy az író nem a mennyiségre helyezte a hangsúlyt, hanem a több évig elhúzódó alkotói munka révén megszületett kevés, de súlyosabb művekkel kívánt megjelenni a magyar irodalmi életben. Fekete Vince érdeme, hogy a kötet bevezető soraiban felhívta rá a figyelmet, hogy a visszahúzódó író a 2008 és 2015 közti időszakban feladta tartózkodó magatartását, s ekkoriban vállalta a társadalmi nyilvánosságban az írói szerepléssel együtt járó feladatokat. Személyes emlékeim némileg árnyalják, hogy pontosan mely évekre tehető a gyakoribb szerzői fellépések időszaka. A *Hollóidő* szakmai sikerét jól mutatja például, hogy a kötetről már a megjelenését követő év tavaszi szemeszterében regényelemző szeminárium indult Pécsen a Modern Irodalomtörténet Tanszéken, amelyen annak idején alkalmam nyílt meghallgatni, ahogy meghívott vendégelőadóként Szilágyi István egy óra erejéig beavatta hallgatóságát műhelytitkaiba.

Az interjúkönyv egyik érdekes és váratlan epizódja, hogy az író többek közt az egzisztencializmus szemléletformáló hatásáról is szót ejtett benne. Meglepő azért, mert művei kapcsán nem feltétlenül ez az irodalmi-filozófiai hagyomány tűnik elsődlegesnek, amit alátámaszt, hogy a recepcióban is csak nagyon elszórtan találni erre utaló nyomot. Kritikájában még Ács Margit minősítette egzisztencialista tételregénynek az *Agancsbozót*ot, melynek zárata az emberi szabadság példaként a vadként menekülni vagy vadászként élni választásában demonstrálta volna a benne ábrázolt bölcséleti meggyőződést.¹⁰ Szirák Péter

8 Mester Béla: *Szilágyi István. Hatalom, ember, technika*. Bp., 2004, Kijárat.

9 Márkus Béla: *Szilágyi István*. Bp., 2018, MMA.

10 Ács: *I. m.* 543, 545.

viszont inkább a sziklahámor abszurd világába zárt szereplők helyzetét látta filozófiai indíttatású poétikai megoldásnak, melyet az egzisztencialista létszemlélet parabolai alakzataként értékelt.¹¹ Maga az író Camus-t és Hemingway-t említette, mint olyan szerzőket, akik elsősorban a „csakazértis heroizmus” erkölcsének vállalására, egy független etikai tartás kialakítására ösztönözték. Az egzisztencializmusban az jelentett követendő mintát a számára, hogy a humánus szerves részét képezi a cselekvésnek, az egyén kibúvó keresése nélkül megteszi mindazt, amit az adott helyzetben tennie kell. Camus hőse erre a legjobb példa, aki pestis idején is zokszó nélkül cipeli a hordágyat, ha éppen ez a feladat hárul rá: „Tehát becsület dolga, hogy amibe belekezdte, vagy amit művelsz, azt csináljad. Hogy miért? Mert az emberi mivoltodhoz hozzátartozik.”¹² Az író első két novelláskötetének újraolvasásakor a korszellem lecsapódásának tulajdonította, saját kifejezésével élve, a „heroikus leszartság” közvetlen jelenlétét a szövegekben. Az individuum helyzetfüggő morális integritásának tehát az összemérhetetlenebb ellenerők nyomása közepette részét képezi az emberi egzisztencia dacos kiállása.

Szilágyi István irodalom-felfogásáról hátrahagyott műveiből tudhatunk meg a legtöbbet. A most közreadott beszélgetések azonban további fontos kiegészítésekkel tehetik teljesebbé a belőlük kirajzolódó képet. Az író egy helyen gasztronómia hasonlattal élve úgy fogalmazott, hogy a magyar irodalomban sokféle különleges ételfajta megtalálható, ami viszont a kínálatból legjobban hiányzik, az nem más, mint a kenyér és a bor. Nem kételkedhetünk benne, a *Hollóidő* szerzőjének ízléséhez nem a francia konyhaművészet kulináris ínycségei álltak a legközelebb, s ha hiánypótlónak szánta munkáit, akkor ez úgy értendő, hogy legelsősorban a magyar irodalom kenyerét és borát kívánta az olvasók asztalára tenni. Egyszerű, tápláló hagyományos ételt és italt, amellyel mindig elverheti éhségét az üres gyomor, és szomját olthatja a kiszáradt torok. Úgy is fogalmazhatnánk, Szilágyi István műveinek valódi értéke nem fanyar, a műélvező érzékeiben kielégülésre találó ízeiben rejlik, hanem sokkal inkább az ember testének és lelkének nyújt kiadós szellemi táplálékot. Ha úgy vesszük kézbe a könyveit, amint az író szavaiból felsejlik, a befogadás esztétikai tapasztalatának tárgyaként a fehér abrosszal megterített ünnepi asztalra letett szimbolikus jelentéssel telített ételekben mintha a teljes erdélyi magyar világ várna a hozzá érkezőket. S ha egy pillanatra magunk elé képzeljük, miként üli körbe immár évtizedek óta a szép számú megvendégelt olvasósereg kezében egy falás kenyérrel és pohár borral Szilágyi István bőségesen megrakott asztalát, felismerhetjük e közös együttlét titkát is – itt minden résztvevő nemcsak úgy érezheti, hogy tartozik valahová, de étkezés közben megtapasztalhatja, milyen is az erdélyi magyar irodalom kenyerén és borán élni.

11 Sziráki Péter: *Folytonosság és változás*. Debrecen, 1998, Csokonai, 104.

12 Szilágyi István, 50.